

УДК 316.7

*Шевель Інна Петрівна**<https://orcid.org/0000-0002-6387-2506>**кандидат соціологічних наук, доцент,**заступник декана факультету міжнародних відносин,**Київський національний університет культури і мистецтв,**Київ, Україна,**shevelinna@ukr.net*

ДИПЛОМАТИЧНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ВИРАЗ НОВОГО КУЛЬТУРНОГО СПІЛКУВАННЯ В МІЖНАРОДНІЙ ПРАКТИЦІ

Стаття присвячена проблемі толерантності у різних сферах суспільного життя, а саме: в міжнародній практиці, яка сприяє вирішенню багатьох соціальних проблем, які створюються в соціумі. Актуальність теми полягає у використанні найбільш прийнятих толерантних практик для вияву нового культурного спілкування в міжнародній практиці, а також показу як завдяки дипломатичним заходам вдається запобігти світовим конфліктам.

Мета статті полягає в розгляді та аналізі поняття «толерантність», встановленні її межі застосування. У сучасному світі загострюється проблема в контексті соціальних конфліктів, соціальної напруженості в міжнародному суспільстві, на дипломатичній платформі у різних типах суспільств. Проблема толерантності охоплює всі сфери суспільного життя будь-якої держави: соціальну, політичну, релігійну, особистісну. Поняття толерантності – це протилежність антипатії, ненависті, ворожого ставлення. У статті розкривається типологізація толерантності за усіма соціальними сферами її існування. Поряд із поняттям «толерантність» у суспільстві існує і поняття «інтолерантність». Нетерпимість носить часто приховану позицію. Зокрема, толерантність розглядається як універсальна умова існування людини та взаємозв'язку людей у просторі міжкультурних відносин.

Розкрито методологічні підходи до вирішення конфліктів дипломатичними методами та соціологічно-аналітичним аналізом толерантних практик.

В Україні не може бути зниження рівня толерантності, це може призвести до негативного впливу на міжнародний імідж як європейської правової демократичної держави. Можливе створення потенційної загрози мирному співіснуванню національних та етнічних меншин, становленню громадянського суспільства та розвитку української політичної нації.

Ключові слова: толерантність, дипломатична толерантність, інтолерантність, конфлікт, толерантні практики, міжнародні практики.

ДИПЛОМАТИЧНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ВИРАЗ НОВОГО КУЛЬТУРНОГО СПІЛКУВАННЯ В МІЖНАРОДНІЙ ПРАКТИЦІ

Shevel Inna, Candidate of Sociological Sciences, Associate Professor, Deputy Dean of the International Relations Faculty, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

Diplomatic tolerance as means of a new cultural communication in international practice

The article is devoted to the problem of tolerance in various spheres of social life and especially in international practice it contributes to the solution of many social problems emerged within society. The urgency of the study is to use the most accepted tolerant practices for the manifestation of new cultural communication in international practice, as well as to show how diplomatic measures can prevent world conflicts.

The purpose of the paper is to consider and analyse the concept of “tolerance”, its limits of application are established. In today's world, the problem is aggravated in the context of social conflicts, social tension in the international community, and the diplomatic platform in various types of societies. The problem of tolerance covers all spheres of social life of any state: social, political, religious, and personal. The concept of tolerance is an antithesis of antipathy, hatred, and hostile attitude. The article reveals the typology of tolerance in all social spheres of its existence. Along with the notion of “tolerance” in society there is also the concept of “intolerance”. Intolerance has often a hidden position, an implicit one. In particular, tolerance is studied as a universal condition of man existence and the interconnection of people in the space of intercultural relations.

The methodological approaches to resolving conflicts by diplomatic methods and sociological-analytical analysis of tolerant practices are revealed.

There is no need for Ukraine to resort to tolerance level reduction as this can lead to a negative impact on the international image as a European legal democratic state. It may cause a potential threat to the peaceful coexistence of national and ethnic minorities, as well as to civil society formation and the Ukrainian political nation development.

Key words: tolerance, diplomatic tolerance, intolerance, conflict, tolerant practices, international practices.

Шевель Инна Петровна, кандидат социологических наук, доцент, заместитель декана факультета международных отношений, Киевский национальный университет культуры и искусств, Киев, Украина

Дипломатическая толерантность как выражение нового культурного общения в международной практике

Статья посвящена проблеме толерантности в различных сферах общественной жизни, а именно: в международной практике, которая способствует решению многих социальных проблем, которые создаются в социуме. Актуальность темы заключается в использовании наиболее принятых толерантных практик для проявления нового культурного общения в международной практике, а также

показать как благодаря дипломатическим мерам удается предотвратить мировые конфликты.

Цель статьи заключается в рассмотрении и анализе понятия «толерантность», устанавливаются ее пределы применения. В современном мире обостряется проблема в контексте социальных конфликтов, социальной напряженности в международном обществе, на дипломатической платформе в различных типах обществ. Проблема толерантности охватывает все сферы общественной жизни какого-либо государства: социальную, политическую, религиозную, личностную. Понятие толерантности – это противоположность антипатии, ненависти, неприязни. В статье раскрывается типологизация толерантности за всеми социальными сферами ее существования. Наряду с понятием толерантности в обществе существует и понятие интолерантности. Нетерпимость носит часто скрытую позицию, неявную. В частности, толерантность рассматривается как универсальное условие существования человека и взаимосвязи людей в пространстве межкультурных отношений.

Раскрыты методологические подходы к разрешению конфликтов именно дипломатическими методами и социологически-аналитическим анализом толерантных практик.

В Украине не может быть снижен уровень толерантности, это может привести к негативному воздействию на международный имидж как европейской правового демократического государства. Возможно создание потенциальной угрозы мирному сосуществованию национальных и этнических меньшинств, становлению гражданского общества и развитию украинской политической нации.

Ключевые слова: толерантность, дипломатическая толерантность, интолерантность, конфликт, толерантные практики, международные практики.

Вступ. Актуального значення проблема толерантності набула на початку ХХІ століття. Цей процес є важливим для українського суспільства саме на етапі його розвитку у зв'язку з процесом глобалізації, з яким зіштовхнулися ідентичності різних культур і народів. Громадянське суспільство не в змозі формуватися, якщо не розвивається демократія і не формуються її цінності в суспільстві. Головною цінністю сьогодні є толерантність, яка визначається як одна з ключових проблем суспільства на глобальному та національному рівнях.

Вивчення поняття толерантності є головною темою сьогодення. Це поняття формувалося протягом багатьох сторіч, починаючи із західної цивілізації. Різні визначення та вивчення терміна надають науковці, розробляють підходи та методи вирішення цієї проблеми, яка потребує нових засобів дослідження в галузі міжнародних відносин та соціології (Ruchka, 2016).

Термін «толерантність» використовується як в значенні терпимість до іншого бачення, поведінки, вірувань, ставлення до інших націй. Постійні зусилля,

ДИПЛОМАТИЧНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ВИРАЗ НОВОГО КУЛЬТУРНОГО СПІЛКУВАННЯ В МІЖНАРОДНІЙ ПРАКТИЦІ

які направлені на надання інформації для інформаційного простору, яке б спрямовувало в суспільстві добробут та злагоду на взаємовідносини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення проблематики толерантності завжди було і буде особливим напрямом наукових соціологічних досліджень вчених у галузі міжнародних відносин. Сучасні українські науковці такі як: Є. Головаха, А. Хижняк, А. Ручка, В. Танчер, В. Паніотто, В. Бакіров, І. Попов та ін., які вивчають проблему толерантності з боку соціології, а з напрямку міжнародних відносин: Г. Бордієр, Л. Орбан-Лембрик, С. Щеколдін. Напрямок їх вивчення здійснюється в умовах формування полікультурного глобалізаційного суспільства, де швидкий темп набирає розвиток толерантності стосунків між людьми, та на противагу толерантності не можна не досліджувати проблему інтолерантності, яку визначають у своїх працях Л. Вишневська, О. Мітічкін як важливий розвиток організаційної культури.

Формулювання цілей статті. Згідно поставленої задачі автор у своєму дослідженні намагається розкрити трактування поняття «толерантність», проаналізувати та визначити її роль, розкрити прийоми та підходи до вивчення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні Україна перебуває в складних часах за роки своєї незалежності, вона відстоює та захищає свої території, громадян і позиція толерантності набуває іншого значення.

У наш час проблеми толерантності займають важливе місце в суспільстві, охоплюють усі сфери суспільного життя. Поняття толерантності протилежне поняттям антипатії, ненависті.

У ХХІ ст. проблеми толерантності стали більш вагомими з розвитком глобалізації, які розпалюють конфлікти з релігійного, національного і етнічного боку в різних культурах. Толерантність – це терпиме ставлення до чужих думок, вірувань, культур, традицій, поведінки.

ООН заснувала День толерантності в 1996 р. і заклала це в основу Статуту ООН та Загальної декларації прав людини. Поставили завдання, поглиблюючи розуміння та взаєморозуміння між народами та культурами, поглибити значення толерантності.

Автор акцентує увагу на питаннях толерантності світового та українського співтовариства серед представників національних меншин. Україна – поліетнічна держава, де проживає понад 130 національностей. Ми повинні пам'ятати, що в світі існує дискримінація до етнічних ознак, але кожна людина має рівні права і треба створювати дружні відносини між націями для збереження миру та безпеки в світі. Завдання дипломатів всього світу: працювати над проблемою толерантності, над усуненням дискримінацією за етнічною ознакою.

На думку автора, за останні роки в Україні з'явилася висока напруга. Врегулювання цих проблем відбувається через толерантність. Німецький соціолог Г. Зіммель вважав, що конфлікт – нормальна і винятково важлива форма суспільного

життя, яка сприяє інтеграції, зміцнює принципи і норми соціальної організації, і принципи толерантності можуть нормально існувати в розвитку суспільної поведінки (Mazlish, 2006).

Міжнародне суспільство є аномалією в контексті соціальної напруги. Фактично міжнародне суспільство не анархічне; виникає слабкий режим, все можливе, нічого не забороняється. До всіх, котрі досягли статусу державності, міжнародне суспільство ставиться з толерантністю. Толерантність – це суверенітет держави і важлива причина, щоб його прагнути. Всім відомо, що суверенітет держави гарантує захист і ніхто не може втрутитися в нього. Але сусідів не вибирають, вони можуть бути ворогами, сусід може бути не в дружніх стосунках, але не чинити дії, спрямовані на вторгнення до сусідньої території. На прикладі з Україною і Росією якраз все навпаки, Росія була другом, хорошим сусідом, гарантом суверенітету України, а на сьогоднішній день має дії вторгнення до нашої держави.

Заради збереження миру, для дипломатів не достатньо лише знати засоби попередження конфліктів, слід вміти застосовувати прийоми для врегулювання. Визначимо основні критерії толерантності для врегулювання конфлікту:

- визначити стадії конфліктної ситуації;
- ставитися до опонента з толерантністю та зрозумілістю до його думки та поведінки;
- проявляти стриманість по відношенню до опонента;
- бути готовим до компромісу;
- не застосовувати насильство, залякування, образи, експлуатацію, дискримінацію, упередженість, расизм, націоналізм (до представника іншої культури, національності, статі) (Galtung, 1967, p. 205).

Толерантність носить приховану позицію, поділяється на: гендерну, расову, релігійну, географічну, політичну, сексуально орієнтовану, ціннісну та поділ на види інтолерантності: приховану вербальну, агресивну поведінкову.

Відкритість суспільства – це відкритість до інших культурних норм, соціальних змін і інновацій. Толерантність та інтолерантність (критичне мислення) взаємопов'язані, відтворюють стан демократії, умови розвитку.

Декларація толерантності була підписана ЮНЕСКО 16 листопада 1995 р., цей документ має міжнародно-правову основу. В Декларації було висвітлено принципи толерантності, встановлено її головні позиції на державному, соціальному стані ('Tolerantnist yak osnova...', 2016).

В Декларації особливе значення надається функціонуванню внутрішньодержавним принципам толерантності, дотриманню законодавства, судових, адміністративних норм ('Tolerantnist yak osnova...', 2016).

У Парижі 7 жовтня 2008 р. була створена Європейська Рада з толерантності та взаємоповаги (ЄРТВ) оку. Основна мета ЄРТВ направлена на покращення

ДИПЛОМАТИЧНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ВИРАЗ НОВОГО КУЛЬТУРНОГО СПІЛКУВАННЯ В МІЖНАРОДНІЙ ПРАКТИЦІ

міжрелігійних та міжетнічних відносин на планеті. Рада була спрямована на боротьбу на збереження миру. У 2008 році започаткували європейську нагороду у галузі толерантності «Медаль толерантності». Першу було вручено королю Іспанії Хуану Карлосу в Мадриді в 2010 р. за внесок у створення толерантного суспільства у непростий для всієї Європи перехідний період (White Paper on Intercultural Dialogue..., 2008).

Отже, процес толерантності потребує оптимізації і є актуальною проблемою сьогодення. Толерантність у світі є дефіцитом культурних норм, слід впроваджувати підвищення толерантності у всіх сферах суспільного життя; вивчення нових толерантних та інтолерантних практик на міжнародній арені.

У світі існують величезні ризики в умовах інтолерантності. Процес толерантності виходить із процесу глобалізації, який веде до конфліктної взаємодії і появи нових інтолерантних практик.

В Україні рівень нетерпимості зазнав великих змін на початку 2014 р., коли почалися соціальні проблеми, такі як: страйк студентської спільноти з приводу вступу в ЄС, збройні конфлікти на Сході країни, окупація Криму Росією, Євромайдан – усе це підсилює джерела нетерпимості в Україні і призвело до радикальних змін в українському суспільстві.

У 2015 р. прояв інтолерантності спалахнув під час загибелі людей на Майдані. Додатковим фактором став збройний конфлікт на Сході і викликав велику нетерпимість серед українського народу, а особливо серед населення, яке проживало на тих територіях і якому довелося змінити місце проживання.

Нині найбільш суперечливим для українських політиків, дипломатів, журналістів є конфлікт на Донбасі. В українському суспільстві проявляється вибіркова толерантність, тобто терпимість до окремих груп людей.

Опитування громадської думки, яке було проведено соціологічною службою Центру Разумкова в березні 2017 р., встановило, що українці, які в своїй більшості приймають можливість жити поряд з людьми, які спілкуються іншою мовою, що становить 7 %; ті, які підтримують іншу релігію – 7 %, а іншу національність – 12 %, а також іммігранти в меншій мірі – 20 %, де саме іммігранти і створюють позиції толерантності в суспільстві. Враховуючи вищезазначені події, можемо стверджувати, що українське суспільство є дуже нетерпимим до того, щоб жити поряд з гомосексуалістами, це становить 67 %, ВЛІ-інфікованими громадянами – 43 %, наркозалежними – 94 % та алкозалежними – 82 % (Osnovni zasady ta shliakhy formuvannia..., 2017, pp. 5–8).

Інтолерантність – це не сприйняття думки, яка відноситься до іншої, це явище набирає обертів у сучасному суспільстві, наприклад, поширення злочинів, тероризму, різне релігійне бачення, різні цінності орієнтації, нетерпиме ставлення до людей похилого віку, до людей з фізичними вадами і т. ін. Толерантність – це не універсальне явище, за даними соціологічного моніторингу Інституту

соціології НАН України з 1992–2016 рр., визначаються такі показники: а) стан національної толерантності; б) стан дискримінації; в) стан захисту своєї особистої території, простору (Vorona, 2017, pp. 466–475).

На поставлене запитання «Чи доводилося Вам стикатися з випадками дискримінації (утиску прав та інтересів) щодо українців?», за даними моніторингу в 2016 році, ніякої дискримінації щодо українці не відчули – 88 %; щодо росіян – 90 %, щодо євреїв 95 %, а ті, хто вважають, що відбувалися утиски та дискримінація стосовно них, становить дуже малий відсоток – 11,9 % до українців, 9,7 % – до росіян, 3,9 % – до євреїв (*‘Tolerantnist yak osnova...’*, 2016). Це демонструє високий рівень психологічної значимості населення України. Щодо міжнаціональних відносин та випадків дискримінації, то за останні роки рівень національної толерантності просувається в кращу сторону (Vorona, 2017, pp. 466–475).

У сучасному українському світі процес толерантності залежить від культурних, соціальних традицій, як ставляться люди один до одного, до їх рівня загальної культури. Сьогодення створює поле для переоцінки сприйняття толерантності та інтолерантності.

На думку автора, толерантність, яка направлена на врегулювання соціальної взаємодії в специфічних регіонах чи на національному рівні застосовується шляхом переговорів. Вивчаються настрої мешканців тієї чи іншої місцевості, жителі якої повинні бути повідомлені про соціальні проблеми, аналізується регіональна робота влади, всі ці позиції направляються на розвиток толерантності в регіоні чи державі.

Співвідношення «я – ти», «я – інші» відіграє велику роль у самоідентифікації особистості, на будь-яких рівнях. Формується погляд між ідентичністю і конфліктом, а толерантність якраз і повинна проходити через ідентичне сприйняття себе (Galtung, 1967).

Толерантні практики такі не стали в наш час, що вони значною мірою впливають на теоретичне визначення цього поняття. З появою нових соціальних реалій, його кордони мають глобальні масштаби, зміну інтересів, поглядів, цінностей, що призводить до проблем толерантності і породжує інтолерантність. У конфліктну епоху сучасності треба підтримувати позицію толерантності зі сторони держави, регіонів, локального середовища, щоб не призводити до конфліктних ситуацій і їх наслідків.

Міжнародні організації (ООН, ЮНЕСКО, Рада Європи, ОБСЄ) підтримують українську владу та громадянське суспільство у сфері захисту прав людини, запобіганні нетерпимості. В Україні на рівні влади також приймаються відповідні закони стосовно боротьби з нетерпимістю у країні. Верховна Рада ратифікувала багато міжнародних конвенцій з прав людини, включаючи про захист прав людини та недискримінацію. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (омбудсмен) є центральним органом у сфері забезпечення прав людини та основних свобод, передбачених Конституцією України, законами України та міжнародними

ДИПЛОМАТИЧНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ВИРАЗ НОВОГО КУЛЬТУРНОГО СПІЛКУВАННЯ В МІЖНАРОДНІЙ ПРАКТИЦІ

конвенціями з прав людини, учасником яких є Україна (Yaroshenko, Filipchuk, Clerk de, 2017).

Для вдалого функціонування толерантних практик треба підсилити соціальний захист населення і захист прав людини. Толерантні практики направляють на підсилення міжособистісного спілкування на всіх рівнях, які діють через владу, тоді населення відчує підтримку і буде діяти толерантно, з'явиться культура толерантності:

- повага до іншого не подібному собі;
- нейтральне ставлення до різних поглядів;
- толерантність до слабших себе.

Заходи для збереження миру набувають все більшого значення в ХХІ ст., тому що встановлення миру – це не врегулювання конфлікту повністю. Як зазначив норвезький соціолог Йохан Галтунг, у міжнародній дипломатії мир можна врегулювати двома видами: негативний і позитивний мир (Khizhnyak, 2014, pp. 44–49). Що собою представляє негативний мир – це лише відсутність прямого насильства, коли збройний конфлікт закінчився, сторони не будуть використовувати насильство, проте конфлікт не вичерпався та зберігаються всі його причини. Недовіра зберігається між обома сторонами. Позитивний мир – це відсутність усіх форм насильства. Обидві сторони вирішили всі вимоги з обох сторін, гармонійно співпрацюють, з толерантністю та взаємною повагою (Khizhnyak, 2014, pp. 44–49).

Висновки з проведеного дослідження. Толерантність є великою цінністю демократичного суспільства.

Вивчення поняття толерантності саме з позиції конфлікту викликане потребою сучасного стану українського суспільства. Для зміцнення суверенності та національної єдності громадян толерантність постає однією із ключових напрямів для українського населення, наприклад, безвізовий режим, відкриття кордонів, вподобання різних культурних форм, цінностей, навичок співпраці. А також наданням таких можливостей змога розширити кругозір і зберегти власну національну самобутність і патріотизм. Тобто, саме толерантність несе важливу роль у складній сучасній ситуації для побудови взаємовідносин і взаємодій як у межах країни, так і за її межами. Толерантні і інтолерантні відносини проявляються саме з етнічної сторони, з боку національного характеру. Толерантність є найважливішою умовою для збереження миру і злагоди в державі, сім'ї, колективі та суспільстві в міжнародному просторі. У сучасності відбуваються постійні зміни соціальних, міжнародних відносин, породжуючи баланс гармонії.

Дипломатія та дипломати, політики розуміють, що треба зосередитися на запобіганні конфліктів, а не вирішувати їх коли вони з'явилися. У зв'язку з цим треба зменшити інтолерантність, відновлювати взаємоповагу з метою побудови мирного суспільства.

References:

1. Action with respect to threats to the peace, breaches of the peace, and acts of aggression: Chapter VII. (1945). *Charter of the United Nations*, [online] Available at: <<http://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-vii/index.html>> [Accessed 18 October, 2018].
2. Galtung, J. (1967). *Theories of Peace: A Synthetic Approach to Peace Thinking*. Oslo: International Peace Research Institute.
3. Khizhnyak, A.V. (2014). *Labirinty tolerantnosti* [Labyrinths of Tolerance]. Kharkiv: Kharkiv National University named after V.N. Karazin.
4. Mazlish, B. (2006). 'Global'noe i lokal'noe: ponjatija i problemy' [Global and local: concepts and problems]. *Cocis*, no. 5, pp. 23–31.
5. Osnovni zasady ta shliakhy formuvannia spilnoi identychnosti hromadian Ukrainy [Basic principles and ways of formation of the common identity of Ukrainian citizens]. (2017). *Informatsiino-analitychni materialy do kruhloho stolu* [Information and analytical materials to the round table], April 12, 2017. Kyiv: Tsentr Razumkova.
6. Ruchka, A. (2016). *Klasychni ta neoklasychni sotsiologichni teorii (korotkyi vyklad)* [Classical and neoclassical sociological theories: a brief review]. Zhytomyr: Ruta Publishing.
7. 'Tolerantnist yak osnova konsolidatsii hromadianskoho suspilstva v Ukraini' [Tolerance as a Basis for the Consolidation of Civil Society in Ukraine]. (2016). *Partner: Tyzhnevnyk* [Partner: Weekly Paper], [online] Available at: <<http://partner-pres.km.ua/articles/tolerantnist-yak-osnova-konsolidatsiyi-hromadyanskoho-suspilstva-v-ukrayini-410.html>> [Accessed 20 October, 2018]
8. Vorona, V.M. ed. (2016). *Ukrainske suspilstvo: monitorynh sotsialnykh zmin* [Ukrainian society: monitoring social change], Issue 3(17). Kyiv: Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine.
9. *White Paper on Intercultural Dialogue: Living Together As Equals in Dignity* (2008). Council of Europe Ministers of Foreign Affairs. Strasbourg (2008, May 7), [online] Available at: https://www.coe.int/t/dg4/intercultural/source/white%20paper_final_revised_en.pdf [Accessed 23 October, 2018].
10. Yaroshenko, Ye., Filipchuk, V., Clerk de, M. (2017). *Tolerantnist yak pro nei hovoryty: posibnyk myrobudivnytstva v Ukraini* [Tolerance about how to speak about it: the manual of world-building in Ukraine]. Kyiv: International Center for Policy Studies.